

Cliquet, R. en Avramov, D. (2018). *Evolution, Science and Ethics in the Third Millennium. Challenges and Choices for Humankind*. New York: Springer

Kris Thienpont*¹

Het zijn fascinerende tijden op verschillende vlakken, maar alvast ook op het vlak van snelle evoluties binnen de natuurwetenschappen en de maatschappelijke impact daarvan. Wat leren bijvoorbeeld ontwikkelingen in domeinen als die van de moleculaire genetica, de bevolkings- en gedragsgenetica, de genomica of de proteomica ons bij over het biologisch functioneren van de mens? Evolutiebiologische wetenschappen als de paleontologie, de *ancient genomics* en de bioarcheologie ontsluiten almaar meer over ons evolutionair verleden en niet zelden levert dat inzichten op in onverwachte richting. De sturing van die systemen en dynamieken is vaak technologisch; en met name een gevolg van de dalende kostprijs van onderzoek op steeds grotere schaal, technologische progressie en de razendsnel toenemende schaal waarop data geanalyseerd kunnen worden. Maar dat brengt evenzeer met zich dat de implicaties van de resultaten van dat soort onderzoek de natuurwetenschappen hoe langer hoe meer overstijgen. De impact op het leven van individuen, koppels, gezinnen, groepen en samenlevingen reikt heel ver. Het is dus niet alleen wenselijk maar ook noodzakelijk dat we als sociologen die wetenschapsdomeinen eveneens volgen en ze inschatten naar hun maatschappelijke implicaties, om vervolgens geïnformeerde adviezen en scenario's te kunnen uitdenken in functie van het maken van verantwoorde maatschappelijke keuzes.

Het zal er namelijk op aankomen dat we, vanuit een juiste wetenschappelijk onderbouwde kijk op, in het bijzonder, biologisch onderzoek, de maatschappelijke consequenties ervan in een adequaat referentiekader plaatsen. Zo'n kader opbouwen is allesbehalve gemakkelijk, en vereist een fundamenteel interdisciplinaire invalshoek, in de doorsnede van biologie, ethiek, moraalwetenschappen en sociologie.

Het boek *Evolution, Science and Ethics in the Third Millennium. Challenges and Choices for Humankind* (Springer, 2018) van Robert Cliquet en Dragana Avramov stelt een dergelijk referentiekader voor. De centrale stelling in het boek is dat ethische richtlijnen in de samenleving van de toekomst gebaseerd kunnen en moeten worden op de we-

* kristiaan.thienpont@ugent.be

¹ Gastdocent Bio-antropologie Universiteit Gent; Onderzoeksdirecteur Arteveldehogeschool Gent

tenschappelijke kennis over het langetermijnproces van de menselijke evolutie (of “*hominisation*”, zoals zij schrijven). Enkel dat kader levert een rationeel gebaseerde én verbindende benadering voor een adequaat en toekomstgericht normen- en waardenkader; zowel voor wat betreft onze toekomstige langetermijnevolutie als soort, als onze ontogenetische ontwikkeling als individu. Het boek is een diepgaande en bijna encyclopedische uitwerking van de vraag hoe een van de sterkste en meest invloedrijke theoretische modellen in de wetenschap, de evolutietheorie, kan fungeren als moreel kompas, toegepast op onze biologische én culturele evolutie en binnen de context van een voortdurend globaliserende en tegelijkertijd ecologisch duurzame wereld.

Avramov en Cliquet starten hun analyse met een betoog over de wijze waarop het evolutionaire systeem bijdroeg tot het design van moraliteit en de ontwikkeling van waarden en normen. Twee overige inleidende hoofdstukken geven een evolutionaire analyse van religieuze en seculiere waarde- en normenstelsels, geplaatst in de context van het actuele moderniseringsdebat en vraagstukken in verband met duurzaamheid. Hun centraal punt hier is dat de traditionele religies hun autoriteit hebben verloren en in toenemende mate een niet-adaptief karakter ontwikkelen, gemeten aan de toepassing van wetenschappelijke kennis. Anders gesteld, waar traditionele religies in evolutionaire termen lang echt een maatschappelijke rol hadden, blijken ze in het licht van de immer groeiende wetenschappelijke kennis steeds minder tot compleet niet functioneel. Huidige seculiere ideologieën blinken dan weer uit in fragmentatie en kortetermijndenken, ook al bevatten ze tal van zinvolle morele richtlijnen.

De auteurs bespeuren dus een ethisch vacuüm als gevolg van het onaangepaste karakter van traditionele religies en de tekortkomingen van seculiere ideologieën. Die leegte dient opgevuld te worden door het consequent doordenken van theorieën inzake het verloop van de biosociale evolutie van de mens. Het uitdenken van globale en inclusieve ethische kaders die toelaten om te gaan met existentiële en toekomstige uitdagingen, kan enkel vanuit het perspectief van de menselijke evolutie, dat mede toelaat vooruit te kijken naar de volgende stadia in onze biologische en culturele ontwikkeling, en daar ook maatschappelijke keuzes in te maken. Die keuzes dienen volgens de auteurs te vertrekken vanuit een gedeelde ambitie om het hominisatieproces - wat, nogmaals, bestaat uit een biologisch en een sociaal-cultureel luik - radicaal door te trekken en verder na te streven.

Het is vanuit die logica, nog steeds volgens Avramov en Cliquet, mogelijk en wenselijk om verschillende ambities na te streven: een optimale ontogenetische ontwikkeling, het verder verbeteren van de levenskwaliteit van elkeen, het nastreven van gelijkheid, de transitie maken van competitieve naar coöperatieve sociale relaties, en de toepassing van ethische principes die universeel gelden. Die ambities worden in detail uitgewerkt vanaf het vijfde hoofdstuk, op basis van verschillende scenario's. Als lezer bots je soms op confronterende standpunten, maar de auteurs gaan werkelijk *all the way* om hun standpunten wetenschappelijk te onderbouwen, en dat geeft je als lezer dan weer grond onder de voeten.

De argumentatie wordt gaandeweg toegepast op de belangrijkste bronnen van biosociale variatieprocessen waar, van de hoofdstukken 6 tot 8, het analyiseniveau stelselmatig van evolueert naar toenemende complexiteit: op het individuele niveau (voor wat betreft biologisch bepaalde kenmerken in het algemeen en leeftijd en geslacht in het bijzonder), op het groepsniveau (met betrekking tot variatie in en relaties tussen groepen, op basis van verwantschap, sociale klasse, etniciteit, ideologie, nationaliteit) en op intergenerationeel niveau. In de toepassing van hun stelling wordt in elk hoofdstuk een consistente structuur gebruikt, wat de leesbaarheid sterk verhoogt.

Dit boek is dan ook meer dan een intellectuele verhandeling over de toepassing van de evolutiebiologie op moraliteit zoals er zovele zijn. Het is in de eerste plaats een *statement* dat tot in de diepste dimensies wordt uitgewerkt. Zo zijn er bijvoorbeeld grondige afwegingen van de stelling dat de bevolkingsomvang in balans gebracht dient te worden met de toenemende levensstandaard wereldwijd en de daaraan verbonden problematiek van ecologische duurzaamheid. Of lezen we een uitgewerkt pleidooi voor het ‘managen’ van *in-group*-neigingen ten voordele van een meer universele gerichtheid. Vanuit een evolutionair standpunt kan een waarde kader immers alleen maar universeel zijn, betogen de auteurs bij herhaling.

Terwijl de auteurs hun ethisch model verder uitwerken, rekenen ze ook af met enkele hardnekkige denkfouten, vooroordelen of voorbijgestreefde *biases*. Voorbeelden hier zijn: de onmogelijkheid om waarden af te leiden uit feiten, de onterechte tegenstelling tussen een meritocratisch en een egalitair beleid, en de vermeende onverzoenbaarheid tussen individu-gerichte en bevolkings- of samenlevingsgerichte ethische doelen.

De eindboodschap in het boek is gericht aan opinieleiders en beleidsmakers. Zij worden opgeroepen om ethische modellen en kaders consequent in een langetermijn- (lees: evolutionair) perspectief te bekijken en vooral vanuit gemeenschappelijke belangen naar een universeel toepasbaar kader toe te werken. De toekomstige uitdagingen voor onze soort moeten daarbij de leidraad zijn en het doel het doortrekken van het humanisatieproces zoals dat nu loopt.

Die summiere beschrijving doet onrecht aan de diepzinnige uitwerking van de argumentatie. Dit werk is dan ook niet zomaar een boek dat je er even in het weekend bijneemt. Het vergt grondige aandacht om te kunnen volgen en soms bekruipt de lezer de vraag of het allemaal niet wat beknopter kon. Een literatuurlijst van 129 bladzijden mag alvast een indicatie zijn van de encyclopedische aanpak.

Een van de sterkste punten van dit werk is het uitgesproken interdisciplinair karakter. Het vertrekpunt zit in de natuurwetenschappen, maar zowel de uitwerking van de ideeën als de implicaties van de stellingen zijn sociologisch, maatschappelijk en ethisch relevant, en verdienen vanuit die disciplines ook reflectie. Naar intellectuele diepte is dit een boek in de geest van werken zoals die van Francis Fukuyama, Stephen

Pinker, Richard Dawkins en andere auteurs die moeiteloos disciplines synthetiseren en maatschappelijk vertalen; al is de schrijfstijl van Cliquet en Avramov een stuk academischer. Wel heeft dit boek gemeenschappelijk met Pinker en anderen dat het zowel voor- als tegenstanders bereikt en in de eerste plaats dwingt tot ernstig nadenken, of je het nu eens bent met de auteurs of niet.

Een boek zoals dit richt zich alleszins op verscheidene doelpublieken, van biologische wetenschappers en medici, over ethici, wetenschapsfilosofen en moraalwetenschappers, tot sociologen, politicologen en rechtsgeleerden. Het is een aanbevelenswaardig werk voor professionals die sociaal, politiek en wetenschappelijk actief zijn, en denkers die bezig zijn met de banden tussen wetenschappelijke ontwikkelingen en de maatschappelijke impact ervan. De meerwaarde voor sociologen in het bijzonder lijkt mij de diepgaande schets te zijn van een referentiekader om sociaal ingrijpende dynamieken te begrijpen en toekomstgericht te sturen. Nogmaals, dit boek vraagt veel minder om een algemeen instemmend applaus, dan wel om een intens debat over de ethische, sociale en sociologische gevolgen van fundamentele wetenschappelijke ontwikkelingen. Alleen al daarom kan dit werk ten zeerste aanbevolen worden.